

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Siljamäki, Mariana; Anttila, Eeva

Title: "Liikuta kehoa, taivuta kieltä, näin on oppimisessa paljon mieltä!" : liikuntakasvattajat monikulttuuristen ryhmien kielen opettajina

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © 2020 Liikunnan ja terveystiedon opettajat ry.

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Siljamäki, M., & Anttila, E. (2020). "Liikuta kehoa, taivuta kieltä, näin on oppimisessa paljon mieltä!" : liikuntakasvattajat monikulttuuristen ryhmien kielen opettajina. *Liito : Liikunnan ja terveystiedon opettaja*, 2020(2), 16-19.

”Liikuta kehoa, taivuta kieltä, näin on oppimisessa paljon mieltä!”

Liikuntakasvattajat monikulttuuristen ryhmien kielen opettajina

Teksti: Mariana Siljamäki & Eeva Anttila

Miltä sinusta tuntuisi oppia vierasta kieltä liikkumalla, toiminnallisesti? Entä voisivatko suomalaiset liikuntakasvattajat tukea maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten integroitumista yhteiskuntaamme opettamalla heille suomen- tai ruotsin kieltä liikunnan avulla? Kehollinen kielen oppiminen on näkemyksemme mukaan monipuolinen mahdollisuus kehittää toiminnallista pedagogiikkaa. Sitä tullaan tarvitsemaan yhä monikulttuurisemmissä kouluyhteisöissä, joissa oppilaat puhuvat useita eri kieliä.

Kuva: Eeva Anundi/ArtsEqual

Kielellinen ja kulttuurinen monimuotoisuus

Suomessa on elänyt pitkään rinnakkain monia kulttuuriltaan ja kieleltään erilaisia ryhmiä, kuten suomenruotsalaisia, romaneja ja saamelaisia. Monikulttuurisuus ei siis ole maassamme uusi asia, mutta ulkomaalaistaustaisia henkilöitä on ollut suh-

teellisen vähän verrattuna moniin muihin Euroopan maihin. Tilastokeskuksen mukaan ulkomaalaistaustaiseksi lasketaan henkilö, jonka molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Kahden viime vuosikymmenen aikana ulkomaalaistaustaisten henkilöiden määrä on kasvanut tasaisesti: vuon-

na 1990 heitä oli alle 50 000 henkilöä, kun taas vuonna 2018 määrä oli 402 619 henkilöä. (Tilastokeskus 2020.)

Ulkomaalaistaustaiset ovat ikärakenteeltaan suomalaistaustaisia nuorempia, mikä näkyy myös oppilaitosten kulttuurisen ja kielellisen monimuotoisuuden lisääntymisenä. Tällainen monimuotoi-

suus edellyttää opettajilta monenlaisia taitoja ja kulttuurienvälistä osaamista. Kulttuurienvälisellä osaamisella tarkoitamme muun muassa omien, kulttuurisidonnaisten ajatusmallien tiedostamista, vuorovaiikutustaitoja sekä kykyä toimia eri kulttuureista tulevien ihmisten kanssa tilannekohtaisesti. Liikuntakasvatuksessa kulttuurienvälisen osaaminen tarkoittaa myös sitä, että opettaja tukee oppilaiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua koulu liikuntaan heidän kulttuuritaustastaan tai uskonnostaan riippumatta. Liikunnanopettajien kohdalla kulttuurienvälisen osaaminen liittyy erityisesti myös käsityksiin kehosta, kehollisesta vuorovaiikutuksesta, koskettamisesta, sukupuolesta, pukeutumisesta, ja niin edelleen. Kulttuurisidonnaiset arvot, tavat ja tottumukset tulevat näkyväksi kehollisen toiminnan ja vuorovaiikutuksen kautta. Siksi liikunnanopettajien on tärkeää olla tietoinen erityisesti kehollisuuteen liittyvien käsityksien moninaisuudesta. (Ks. Siljamäki, Anttila & Ponkilainen 2017.)

Kielellä ja monikielisytydellä on perusopetuksen opetus suunnitelmien perusteissa (2014, 25–26, 130) aiempaa suurempi merkitys. Opetussuunnitelmassa kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus on nostettu tärkeiksi arvoiksi. Kieli on mukana kaikessa koulun toiminnassa ja kielitietoisessa koulussa jokainen aikuinen on kielellinen malli, ja samalla myös opettamansa oppiaineen kielen opettaja. Lisäksi kieli tarjoaa aineksia monikielisen ja -kulttuurisen identiteetin muodostumiselle ja arvostamiselle (ks. myös lukion opetus suunnitelman perusteet 2015). Näin koulussa tapahtuvalla kielen oppimisella on keskeinen merkitys lasten ja nuorten yhteiskunnan jäseneksi kasvamisprosessissa.

Edellä mainitut lähtökohdat huomioiden tulevat liikunnanopettajat ovat harjoitelleet suomen kielen opettamista toiminnallisesti monikulttuurisille ryhmille. Opetus on toteutettu osana kaikille kuuluvaa Yksilöllinen opetus liikuntaryhmässä -kurssia. Kurssin teemoihin kuuluvat esimerkiksi erilaisten oppilaiden kohtaaminen, opiskelijoiden omien arvojen asenteiden reflektointi sekä tasa-arvon edistäminen liikunnassa (Liikuntatieteellisen tiedekunnan opetus suunnitelma 2017–2020). Suomen kielen opetus liikkeen, tanssin ja toiminnallisten harjoitusten avulla on antanut opiskelijoille uudenlai-

Kuva: Juha MetsolArtsEqual

sia kokemuksia sekä kehollisesta kielenopetuksesta että monikulttuuristen ryhmien opettamisesta. Molempien voidaan katsoa opettajaksi opiskelevien ammattitaidon laajentumisena kohti ilmiölähtöistä opettamista (ks. Perusopetuksen opetus suunnitelman perusteet 2014, 28).

Kehollinen oppiminen pähkinänkuoressa

Kehollinen oppiminen perustuu käsitykseen kehon ja mielen yhteydestä ihmisen tietoisuuden kehittymisessä, ajattelussa ja oppimisessa. Tällaisen käsityksen mukaan kehollisilla kokemuksilla on suuri merkitys käsitteiden ja kielen synnysssä (esim. Johnson 2008). Kehollinen toiminta tuottaa kieltä, merkityksiä ja oivalluksia, mutta kehollinen oppiminen ei ole tarkkoihin kielellisiin merkityksiin sidottua. Kehollisen oppimisen yhteydessä syntyvä kielellinen ilmaisu on usein luovaa ja kokeilevaa. Kehollisen toiminnan ja liikunnan yhteydessä tapahtuu ei-kielellistä vuorovaikutusta ja kommunikaatiota, joka tuottaa kokemuksia ja ajatuksia, jotka usein kääntyvät myös kielen muotoon.

Kehollinen, luova toiminta ja liike on myös eräs keino tavoittaa omia kokemuksia ja tunteita, sekä kommunikoida niitä muille. Kun toiminta tapahtuu ryhmässä, ei-kielellinen ja kielellinen vuorovaikutus

kietoutuvat yhteen, jolloin merkityksiä ja tulkintoja rakennetaan yhteisesti ja moniaistisesti.

Kehollinen oppiminen aktivoi ihmisen kokonaisvaltaisesti. Keho aktivoituu oppimisen kanavaksi myös silloin, kun ihminen suuntaa huomionsa keholliseen tilaansa, aistimuksiinsa ja tuntemuksiinsa, jolloin liike voi olla hyvin huomaamattonta. On kuitenkin selvää, että kehollinen oppiminen “näkyä ja kuuluu”, se on luovaa, yhteisöllistä ja aktiivista toimintaa, joka vaatii usein jonkin verran tilaa, mutta ennen kaikkea se edellyttää heittäytymistä yhteiseen tekemiseen ja vuorovaikutukseen. Kehollisen ja käsitteellisen tiedon yhteys on kiinteä, ja tähän perustuen liikkuminen voidaan liittää muihin elämän ilmiöihin ja oppiaineisiin. Kehollinen oppiminen tuo myös kuvittelun ja luovuuden osaksi oppimistapahtumaa. Tällöin oppimisen sisältöä ei tällöin aina voida ennakoita, ja oppimistulosten ennakoinnattomuus kuuluu kehollisen oppimisen luonteeseen. (Anttila 2013; 2015.)

Kokemuksia liikunnanopiskelijoiden suomen kielen opetuksesta

Liikunnanopettajaopiskelijat ovat toteuttaneet kehollista kielenoppimista eri-ikäisille monikulttuurisille ryhmille

vuodesta 2014 lähtien. Opetusta on toteutettu muun muassa Jyväskylässä sijaitsevassa Monikulttuurikeskus Gloriassa, jonka ohjelmaan kuuluvat kaikille avoimet, viikoittaiset suomen kielen kieliryhmät. Opiskelijat ovat opettaneet myös perusopetuksen valmistavan opetuksen oppilaita, turvapaikanhakijoita vastaanottokeskuksessa sekä ammattikorkeakoulun kansainvälisiä sairaanhoitajaopiskelijoita. Kehollisen kielenoppimisen harjoituksia suunniteltaessa olemme painottaneet turvallisen ja myönteisen ilmapiirin luomista, tempoltaan rauhallista opetuksen etenemistä sekä toistojen riittävää määrää. Lisäksi selkeä puheilmaisuus, eleiden, ilmeiden ja koko kehon hyödyntäminen toiminnallisissa harjoituksissa on ollut tärkeää, kuten liikunnanopettajaopiskelija asiaa kuvaa:

Ymmärsin non-verbaalisen viestinnän tärkeyden ja ylipäänsä viestinnän selkeyden ja ytimekkyyden tärkeyden kun selitämme tehtävää ihmisille, jotka ovat alkuvaiheessa kielen oppimisessa. Sanallisen viestinnän tukena nonverbaalinen viestintä, kehonkieli ja käsien käyttäminen auttoi.

Olemme käsitelleet ennen opetuksia lisäksi sitä, kuinka myös puhuminen on kehollista, motorista toimintaa ja miten tärkeässä roolissa suun alueen motoriikka puheen tuottamisessa on. Puhumisen tiedostaminen motorisena tapahtumana on saanut opiskelijoissa aikaan uusia oivalluksia:

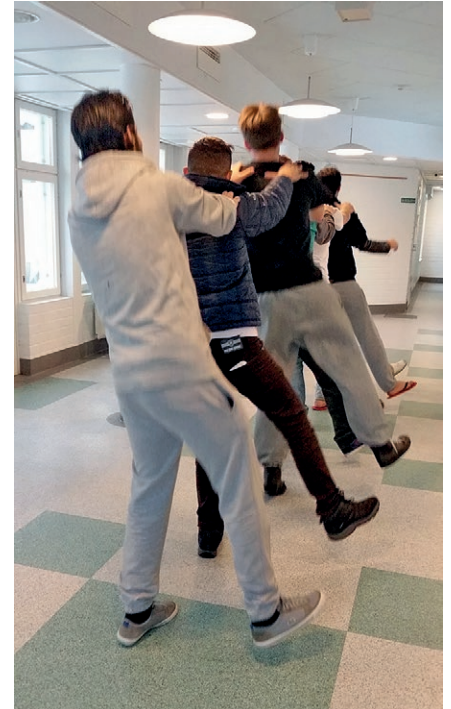
*Kuva:
Eeva Anundi/ArtsEqual*

Oli tosi mukavaa opettaa suomen kieltä... kuinka liikutat suutasi puhuessasi, se oli todella mielenkiintoista minulle... hyödynsimme myös eleitä, ne tulivat niin luonnostaan.

Toiminnallisen, kehollisen kielenopetuksen teemoina ovat olleet muun muassa itsensä esittely, tervehtimiset, verbit, viikonpäivät, kuukaudet, numerot ja laskutoimitukset. Konkretiaa numeroiden ja laskutoimitusten oppimiseen ovat tuoneet esimerkiksi isot nopat, jonka lisäksi omalla keholla tehtävät liikkeet ovat auttaneet numeroiden mieleenpainamisessa. Kehonosien nimeämistä on opittu venyttely, tanssin, kehonhuoltoharjoitusten ja kehorytmiä avulla. Myös suuntia ja tasoja on opetettu edellä mainittujen harjoitusten avulla, kuten myös soveltamalla erilaisia pelejä ja leikkejä. Myös arkisia tilanteita on harjoiteltu järjestämällä mahdollisimman aito tilanne, tosin kehon kieli on ollut arjessa tapahtuviin tilanteisiin verrattuna käytössä tavallista isommin ja enemmän sekä opettajilla että oppijoilla. Usein kehon liikkeisiin on yhdistetty puhumista, kuten sanojen tai lauseiden ääneen lausumista siten, että kaikki osallistujat ovat päässeet toistamaan sanoja useaan kertaan yhtäaikaaisesti liikkeen kanssa. Näin opiskelija kuvaa adjektiivien opettamista:

Työskentelimme adjektiivien kanssa. Ensin opetimme vastakohtia, kuten kuuma ja kylmä. Sitten lisäsimme liikkeen jokaiseen adjektiiviin. Näytimme osallistujille liikkeen, jonka jälkeen he tekivät saman liikkeen ja heidän täytyi sanoa myös liikkeeseen liittyvä sana ääneen.

Opetuksessa on hyödynnetty myös suomen kielen sanoja havainnollistavia kortteja ja käytetty välineitä, kuten palloja. Harjoitukset perustuvat aiemmin kuvattuun näkemykseen oppimisesta kehollisena tapahtumana. Tämän näkemyksen mukaan liikkeen ja kehollisen vuorovaikutuksen yhdistäminen käsitteisiin ja sanoihin voi edistää oppimista ja käsitteiden merkityksen ymmärtämistä. Kehollisten harjoitusten vahvuutena on myös se, että liike tukee parhaimmillaan sanojen muistamista, jotka ilman kehollista kokemusta saattavat helpommin unohtua (esim. Johnson 2008.)

Kuva: Mariana Siljamäki

Suomen Akatemian Strategisen tutkimusneuvoston rahoituksen turvin, osana ns. ArtsEqual -hanketta (projektinnumero 314223/2017) olemme tutkineet ja kehittäneet kehollista kielen oppimista vuodesta 2016 saakka. Sekä hankkeeseen liittyvien tutkimusten (Siljamäki, Anttila & Ponkilainen 2017; Anttila, Siljamäki & Rowe 2018; Siljamäki & Anttila 2020) että edellä mainituista harjoituksista saamamme palautteen perusteella useimmat opiskelijat ovat kokeneet kehollisen kielenoppimisen ja kulttuurienvälisen osaamisen tärkeänä osana oman ammattitaitonsa laajentamista ja kehittymistä. Opiskelijat ovat pitäneet kehollista kielenopetusta itselleen luontevana ja motivoivana tapana tukea monikulttuuristen ryhmien suomen kielen oppimista. Moni liikunnanopettajaopiskelija on sisäistänyt hyvin myös koulun opetussuunnitelmissa painotetun kielitietoisuuden:

Jos pitäisi nostaa yksi asia esille tästä aiheesta, se olisi tämä: liikuntakasvatusta on myös kielenopettaja.

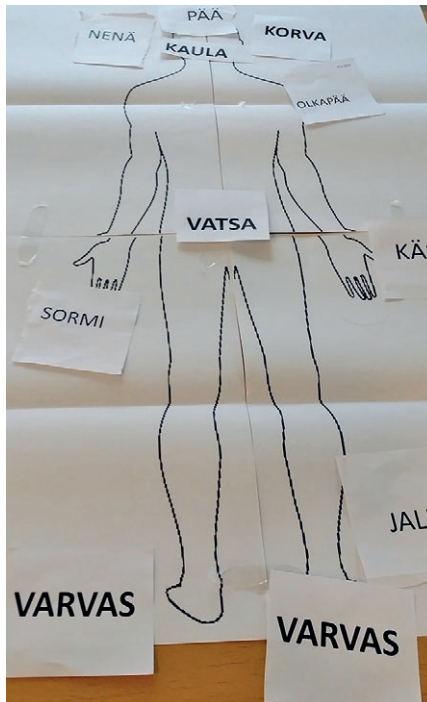
Hyvän lähtökohdana kehollisessa kielenopetuksessa on ollut se, että liikuntaa opiskelevat ovat tottuneet kommunikoidaan omalla kehollaan ja tuottamaan itse liikettä. He ovat ryhtyneet avoimin mie-

lin valmistelemaan aivan uudenlaista opetusta, vaikka sekä suunnitteluun että opetustilanteisiin on liittynyt monia epävarmuustekijöitä ja ennakoimattomuutta. Opetusryhmät eivät ole olleet ennalta opiskelijoille tuttuja, eikä etenkään kaikille avoimien kieliryhmien opetuksessa ole ollut osallistujien suomen kielen taidosta etukäteen tietoa. Tästä huolimatta opiskelijat ovat yleensä hienosti onnistuneet saamaan luottamuksellisen vuorovai-
kutustilanteen sekä ryhmien että yksittäisten oppijoiden kanssa. Tämä kertoo kulttuurienvälisestä osaamisesta, jossa tarvitaan läsnäoloa käsillä olevassa hetkessä ja taitoa toimia eri kulttuureista tulevien ihmisten kanssa tilannekohtaisesti. Koska kehollinen kielinopetus on ollut opiskelijoille uusi tapa opettaa, ovat jotkin asiat myös edellyttäneet erityistä harjoittelua. Sopivan toistojen määrän löytäminen sekä hitaasti ja selkeästi puhuminen on edellyttänyt harjoittelua sekä ajan antaminen oppijoiden omalle sanojen ääneen lausumiselle:

Huomasimme jossain vaiheessa, että lausuiimme harjoitteessamme sanat "ylös" ja "alas" aivan liian samalla äänenpainolla, ja näiden sanojen oppiminen ja muistaminen jäi paljon heikommaksi kuin oikean, vasemman, eteen ja taakse. Muutimmekin harjoitusta siten, että turvapaikanhakijoiden tuli itse lausua suunnat, jotka näytimme. Se paransi asiaa selkeästi.

Haastavaa on ollut välillä myös arviointi; millä tavalla opettaja pystyy arvioimaan sitä, ovatko osallistujat ymmärtäneet opetetut asiat ja toisaalta, onko kaikille oppijoille tarjottu riittävästi haastetta. Parhaita tapoja arvioida oppimista on ollut riittävän tarkkojen kysymysten teko, ei siis "ymmärsitkö", vaan mieluummin kysyen "voitko luetella ja näyttää harjoitellut kehonosat". Vaikka kehollisen kielinopetuksen kokeilut ovat olleet opiskelijaa kohden niukkoja, kokemukset ovat rohkaisevia sekä heidän ammattitaitonsa laajentamisessa että kulttuurienvälisen osaamisen kehittämisessä. Tämä innostaa meitä haastamaan opettajia eri puolilla Suomea kokeilemaan uusia tapoja tukea kielten oppimista.

Kirjoittajat Mariana Siljamäki (LitT) on Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tie-

Kuvat: Mariana Siljamäki

dekunnan yliopistonlehtori, jonka opetusalueita ovat tanssipedagogiikka, kehollinen ilmaisu ja kulttuurienvälisyys liikuntakasvatuksessa. Liikunnanopiskelijoiden kulttuurienvälisestä osaamista Mariana on tutkinut osana ArtsEqual-banketta. mariana.siljamaki@jyu.fi.

Eeva Anttila (Tanssit, Tri, KL) työskentelee tanssipedagogiikan professorina Taideyliopiston Teatterikorkeakoulussa. ArtsEqual-hankeessa hän toimii Arts@School-tutkimusryhmän johtajana. eeva.anttila@uniarts.fi

Materiaaleja ja lisätietoja:

www.zodiak.fi/talk/talk-hanke
<http://suomenkielisanootervetuloa.fi/materiaalit/>
<http://kepeli.metropolia.fi>
<https://sites.uniarts.fi/fi/web/artsequal/etusivu>

Lähteet:

- Anttila, E. 2015. Dance as embodied dialogue: Insights from a school project in Finland. In C. Svendler Nielsen and S. Burrige (Eds.), *Dance Education around the world: Perspectives on dance, young people and change* (pp. 79–86). New York, NY: Routledge.
- Anttila, E. 2013. Koko koulu tanssii! Kehollisen oppimisen mahdollisuuksia kouluyhteisössä. *Theatre Academy Helsinki: Acta Scenica* 37.
- Anttila, E., Siljamäki, M. & Rowe, N. 2018. Teachers as frontline agents of integration: Finnish physical education students' reflections on intercultural encounters. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 609-622. DOI: 10.1080/17408989.2018.1485141
- Johnson 2008. The Meaning of the body. Teoksessa W. F. Overton, U. Müller & J. L. Newman (toim) *Developmental Perspectives on embodiment and consciousness*. New York: L. Erlbaum, 19–43.
- Liikuntatieteellisen tiedekunnan opetus suunnitelmat 2017–2020 <https://www.jyu.fi/ops/fi/sport>
- Lukion opetus suunnitelman perusteet 2015. Helsinki: Opetushallitus.
- Perusopetuksen opetus suunnitelmi- en perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus.
- Siljamäki, M., Anttila, E. & Pongkilainen, M. 2017. Kulttuurienvälisen osaaminen liikuntakasvatuksessa: opiskelijoiden kokemuksia turvapaikanhakijoille pidetyistä liikunnallisista kielityöpajoista. *Liikunta & Tiede*, 54 (6), 88–94.
- Siljamäki, M. & Anttila, E. 2020. Fostering intercultural competence and social justice through dance and physical education: Finnish PE student teachers' experiences and reflections. In C. Svendler Nielsen & S. Burrige (Eds.), *Dancing Across Borders: Perspectives on Dance, Young People and Change*. New York, NY: Routledge, 53–64.
- Tilastokeskus 2020. Viitattu 6.4.2020 <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestosa/ulkomaalaistaustaiset.html>